cătunul *Bărboni*. Tot cătunuri sunt și *Ilioni* și *Birăoni* (pronunțat *Bd'irău̯óń*), întâiul în comuna Hubițeni, al doilea în comuna Petrila.

E de remarcat că funcția sufixului e încă înțeleasă. Pe când anchetam cătunul Cimpa (comuna Petrila) pentru ALR., am întrebat pe informatorul care îmi înșira numele cătunelor comunei Petrila, dacă știe de ce se numește unul dintre cătunuri *Bd'irău̯oń*. Acesta mi-a răspuns: Fiindcă acolo stau *Bd'irău̯ońii*. De fapt aproape toți locuitorii acelui cătun au numele de familie *Birău* (*Bd'irău̯*).

Cu siguranță întrebuințarea sufixului *-ońu* la formarea numelor de familie e nouă. De aceea lipsește în toponimia românească mai veche. Toponimice în *-oń* s'au putut naște numai într'o regiune colonizată relativ recent, după ce s'a încetățenit obiceiul de a forma nume de familie în *-ońu*, cum este cazul cu Valea Jiului, unde mai trăește tradiția că populația de azi a bazinului Petroșenilor a venit nu de mult din Țara Hațegului (cf. DR., VII, p. 367).

E. PETROVICI

4. O SEAMĂ DE TOPONIMICE ROMÂNEȘTI DIN REGIUNEA NIȘULUI

Contribuțiile de mai jos trebue considerate ca o completare a listelor de nume de localități de origine românească din Peninsula Balcanică date de S. Dragomir (*Vlahii și Morlacii*, Cluj, 1924), Th. Capidan (*DR.*, III, p. 145, nota 1) și S. Pușcariu (*Studii istroromâne*, II, p. 277—297).

SÂRB. VALNIŠ < ROM. ALUNIȘ

În articolul *Toponimice slave din Valea Almăjului* (v. volumul prezent p. 175 ș.u.), am spus că forma oficială a numelor de localități e adeseori așa de stâlcită încât e aproape cu neputință de a le găsi etimologia. Așa de ex. numele oficial sârbesc *Valniš*, sat din regiunea Pirotului în imediata apropiere de vechea graniță dintre Bulgaria și Serbia, în munții numiți *Vlaška Planina*, (v. *Rečnik Mesta*, Beograd, 1925, II, p. 51), nu ne spune nimic. De îndată însă ce avem forma populară, notată fonetic (cu indicația accentului) de profesorul Belić dela Belgrad: *Valuníš* (v. A. Belić, *Dija-*

BDD-A14834 © 1934-1935 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:23 UTC)

lekti istočne i južne Srbije, Beograd, 1905, p. XLI) ne este imposibil să nu ne gândim îndată la rom. *aluniș*. Din nefericire nu avem multe forme de acestea notate fonetic, cum sunt cele comunicate de Belić.

E interesant că satul cel mai apropiat de *Valuníš* se chiamă *Leskovica*, care s'ar putea traduce românește tot cu « aluniș », deoarece este un derivat dela *léska* « alun » (cf. sârb. *léskov* « de alun », *léskovīk* « tufă de alun, aluniș »).

V inițial din forma *Valuníš* este prepoziția *v* (plsl. *vŭ*) « în » care s'a sudat la nume. Același fenomen îl avem în toponimicele *Vizace* (Dalmația) < *v* + *Isaccio* și *Vis* (= insula Lissa în Adriatică) < *v* + *Issa* (v. Matteo Bartoli, *Riflessi slavi*... în *Jagić-Festschrift*, Berlin, 1908). Atât în Dalmația cât și în dialectele din jurul Nișului și Pirotului prepoziția *v* (v. sârb. *vȉ*) și îndeobște orice *vȉ-* inițial în silabă deschisă s'a vocalizat în *u* (v. Belić, *op. cit.*, p. 160). Prin urmare forma *Valuníš* (ca și *Vizace* și *Vis*) datează din timpul când prepoziția *vȉ* se pronunță încă *v*. După Belić (v. *Rocznik Slawistyczny*, III, p. 290), schimbarea lui *vȉ-* inițial în *u* s'a făcut înaintea de finea secolului al XII-lea. *Valuníš* este deci un toponimic vechiu, rămas din timpul când regiunile centrale ale Peninsulei Balcanice (aici regiunea dintre Niș și Sofia) erau locuite de o densă populație românească [1]).

[1]) Pe harta anexată la studiul mai sus citat al lui Belić, cuprinzând regiunea orașelor Niș și Pirot, se găsesc următoarele toponimice care amintesc existența unei populații românești sau sunt de origine românească: *Vlaova* (două localități lângă Knjaževac și Prokuplje); *Vlaška Planina* (masiv muntos lângă Pirot); *Vlaško Polje* (lângă Knjaževac); *Barbarušince* (sat lângă Vranje) pare a fi derivat din porecla *Barbă-roșie* (cf. *Barbarasa* « nume de Vlah »: Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 279); *Berbatovo* (sat lângă Niș; cf. *Barbatovo* numele aceluiași sat: Pușcariu, *op. cit.*, ibid.); *Berdui* (în Vlaška Planina) pare a fi rom. *brăduiu*; *Bučum* (între Niș și Knjaževac; cf. *Bucium*, nume de loc în regiunea Drobnjak-Herțegovina: Pușcariu, *op. cit.*, p. 280); *Korbévac* (lângă Vranje; cf. *Korbovo* sat în Serbia și *Korbulička*, la Vasojevici: Pușcariu, *op. cit.*, p. 284); *Manalje* (între Vranje și Leskovac) ar putea fi un mai vechiu **Namalje* (cf. *Manastir-Namastir*) < rom. *nămaie* = *nămal'e*, ar. *numal'e* < *animalia*; *Merdželat* (între Niș și Knjaževac, v. mai jos); *Nišor* (lângă Pirot, v. mai jos); *Súrdul* (lângă Vranje); *Surdulica* (între Vranje și Leskovac, v. Pușcariu, *op. cit.*, p. 296); *Šarbanovci* (lângă Aleksinac, cf. *Šerbanovac*: Pușcariu, *op. cit.*, p. 295); *Tumba* (lângă Vranje) ar putea fi ar. *tumbă*.

BDD-A14834 © 1934-1935 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:23 UTC)

SÂRB. MERDŽELÁT < MĂRGELAT

Merdželát (v. Belić, *op. cit.*, p. XLV) este un sat în regiunea orașului Niș. Localitatea va fi fost numită după un nume de persoană, sau mai bine zis o poreclă: *Mărgelat*. Despre *Mrgjelići* (Bosnia), zice P. Skok că erau « ursprünglich wohl ein Personenname » (*Zeitschrift f. rom. Phil.*, XXXVIII, p. 548—549). După P. Skok *Mrgjelići*, *mrgjela*, *mrngjela*, etc., derivă din rom. *mărgea*. S. Pușcariu găsește cu drept cuvânt (*Studii istroromâne*, II, p. 290), că *-rǧ-* din cuvântul românesc ar fi trebuit să fie redat prin *-rž-* ca în alt toponimic din aceeași regiune (lângă orașul Vranje), anume *Maržini* (Dragomir, *Vlahii și Morlacii*, p. 102) < *margine*. Deci în cazul lui *Merdželat* avem un fonetism mai apropiat de cel al lui *Maržini* decât în *Mrgjelići*, etc. În *Merdželát* însă s'a păstrat africata *dž* = *ǧ* care numai în puține graiuri românești și-a pierdut elementul ocluziv devenind fricativa *ž* = *j*.

Să mai amintim că în forma *Merdželát* (de altfel ca la *Valuníš*) s'a păstrat și accentul românesc, adică pe silaba ultimă. Grupul de dialecte slave de Sud numit de Belić *prizrensko-timočki* (dela orașul Prizren la râul Timoc), de care țin și graiurile din regiunea Nișului, a păstrat accentul vechiu, netrecându-l cu o silabă înspre începutul cuvântului cum au făcut majoritatea graiurilor serbocroate (v. Belić, *op. cit.*, p. 274).

NIŠÓR

Nišór (v. Belić, *op. cit.*, p. XLII) e un sat lângă Bela Palanka. Terminația ne amintește toponimicele *Banišor*, *Kornišor*, *Negrišor* *Srbšor*, *Milišor* din Bulgaria și Jugoslavia (v. Pușcariu, *op. cit.*, p. 297). Și accentul este pe silaba ultimă. N'ar putea să fie acest *Nišór* un diminutiv al lui *Niš?* Mai există de altfel un *Nišor* în regiunea Kosovo (v. *Rečnik Mesta*, II, p. 286).

RŬNĬOS < RÂIOS

Mali Rŭnĭos și *Golĕmi Rŭnĭos* sunt două piscuri pe vechea graniță dintre Bulgaria și Serbia, în apropiere de Pirot, în masivul muntos numit Vlaška Planina (*Sbornik za narodni umotvorenija*,

BDD-A14834 © 1934-1935 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:23 UTC)

nauka i knižnina, Sofia, XI, p. 260). Numele trebue citit *Rńos*, cu *r* vocalic și *n* palatal, deoarece Bulgarii notează cu *rŭ* (*ŭ* = *jer*-ul mare) pe *r* silabic al dialectelor din Bulgaria de Vest și cu *nĭ* (*ĭ* = *jer*-ul mic), pe *n* moale.

La baza lui *Rŭnĭos* stă firește, rom. *râńos* (forma aromână — firește cu *a* protetic — și bănățeană, precum și forma veche dacoromână).

În toponimia balcanică se mai întâlnesc de altfel nume de locuri în care adjectivul « râios » servește de epitet, de ex. toponimicul din Balcanii centrali *Krastavo Pole* [1]) « Câmpul râios ».

E. PETROVICI

5. CRIPTOGRAME ÎN CĂRȚI DIN ȚARA OLTULUI

Cercetând bisericile din județul Făgărașului, mi-am făcut obiceiul să cercetez și însemnările de pe cărțile bisericești vechi.

La Breaza am dat de o însemnare — scrisă pe un Antologhiu dela Râmnic, 1737 — pe care n'o puteam ceti nicidecum. Caracterele erau chirilice, dar nu puteam alege niciun cuvânt cu înțeles. Text slavonesc nu putea fi, deoarece nu puteam recunoaște nici măcar o terminațiune slavonă. Eram foarte intrigat, mai ales când cantorul bisericii, care sta lângă mine, îmi spuse că și un teolog din București a dat de această însemnare și că ar fi descifrat-o... Dacă altul a putut-o deslega, trebuia să-i dau și eu de capăt.

Am copiat textul și, acasă, mi-am dat curând seama că trebue să fie o criptogramă. Am socotit că trebue să aibă cuprinsul ce-l au mai toate însemnările de pe cărți: « Această carte... » Am încercat deslegarea, am găsit că eram pe calea cea bună. Am reconstruit cheia și cel dintâi gând mi-a fost să o încerc și la deslegarea criptogramei găsite la Voila de d-l Prof. N. Iorga, pe o Cazanie a lui Varlaam (*Scrisori și inscripții ardelene*, vol. II, p. 208). Cu unele completări, cheia mi-a fost de tot ajutorul.

Am mai găsit criptograme și pe alte cărți, de multe ori în cursul unor însemnări — cum sunt cele făcute de călugărul Isaiea Eșanul dela mănăstirea Dejanului, pe Antologhiul de Râmnic, 1737, foaia 32 — în biserica din Iași; apoi criptograma popii Ion din Iași, pe Evanghelia dela București, 1682, începând dela foaia 38, carte

[1]) Comunicat de St. Romansky (Sofia).

BDD-A14834 © 1934-1935 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:23 UTC)